

TÜRKİYE SELÇUKLULARI'NDA HEDİYE VE HEDİYELEŞME II

Mehmet ERSAN

Türkiye Selçuklu Sultanları'nın komşu hükümdarlara gönderdikleri ve komşu hükümdarlarından aldıkları armağanlar, bir önceki yazımızda ele alınmıştı¹. Hükümdarlar arasında gerçekleşen armağan teatisi yanında, Türkiye Selçuklu Sultanları'nın hanedan üyelerine, devlet adamlarına, çeşitli meslek ve topluluk mensuplarına da armağanlar verdikleri ve kendilerine sunulan hediyeleri kabul ettikleri dönemin kaynakları tarafından nakledilmektedir. Bilhassa Sultan I. İzzeddin Keykavus'un, özellikle "mertlik ve yiğitlik kaynağı, devletin ve halkın koruyucusu, ülkenin kılıcı, padişahın mızrağı, şehirlerin ve beldelerin kalesi" olarak vasıflandırdığı askerleri, felaketleri önleyen, düşmanları uzaklaştıran, açıkları kapatan, işleri düzene sokan topluluk olarak gördüğü ve onlara armağan vermeyi bir vazife olarak kabul ettiği ifade edilmektedir².

Biz bu yazımızda ülke içinde kimlere, hangi vesile ile ne tür armağanların verildiğini örneklerle ortaya koymak ve değerlendirmek istiyoruz.

Dönemin kaynakları, saltanat mücadelesinin neticelenmesinden sonra, üzüntülerini biraz olsun giderebilmek amacıyla, mücadeleyi kaybeden tarafa kıymetli armağanların verildiğinden söz eder. Mesela Rükneddin Süleymanşah, 1196 yılında taht mücadelesine giriştiği ve tahttan indirdiği kardeşi I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in oğulları İzzeddin Keykavus ile Alaeddin Keykubad'ı teskin ederken, onlara murassa kemer, altın ve gümüşle süslenmiş külah; başlıklı, gemli, mücevher işlemeli eyerli atlar; çok miktarda para ve eşyayı armağan olarak verdikten sonra babalarının yanına göndermiştir³.

¹ "Türkiye Selçukluları'nda Hediye ve Hediyeleşme I", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XIV, İzmir 1999, ss.65-77.

² İbn Bibi, *El-Evâmirü'l- Alaîyye fi'l-Umûri'l-Alâiyye*, Tıpkı basım, Ankara 1956, 129; Türkçe terc. Mürsel Öztürk, *El-Evâmirü'l- Alaîyye fi'l-Umûri'l-Alâiyye (Selçuknâme)*, I, Ankara 1996, 150-151. Felsefi bir ekole inandığı öne sürülen Rükneddin Süleymanşah'ın, söz konusu ekole mensup olmakla itham edilenleri koruduğu, onlara lütuf ve ihsanlarda bulunduğu nakledilmektedir. Krş, İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi'l-Tarih*, XII, neşr. C. J. Tournberg, Beyrut 1966, 196; Türkçe terc. Ahmed Ağırakça-Abdülkerim Özyayın, İstanbul 1987, 167

³ *İbn Bibi*, 38 ; Türkçe terc., I, 57.

Buna karşılık, 1204 yılında Rükneddin Süleymanşah'ın ölümünden sonra, 1205'de ikinci kez tahta çıkan I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in de, Rükneddin Süleymanşah'ın oğlu İzzeddin Kılıçarslan'a kemer, külah, altın saplı kılıç, at, katır gibi armağanlar vererek gönlünü almaya çalıştığı görülür⁴.

II. İzzeddin Keykavus ile IV. Rükneddin Kılıçarslan arasında cereyan eden hakimiyet mücadelesi dolayısıyla verilen armağanlar da, hakimiyet mücadelesi neticesinde hanedan üyeleri arasındaki hediyeleşmeye örnek gösterilebilir. IV. Kılıçarslan'ın mağlubiyetiyle neticelenen 1254 yılındaki ikinci karşılaşmalarından sonra, yanında Rükneddin Kılıçarslan da olduğu halde Keykubadiye köşküne giden Sultan İzzeddin Keykavus, kardeşine burada kıymetli bir hil'at ve donanımlı bir at armağan etmiştir⁵.

Hanedan üyeleri arasındaki hediyeleşmeye, I. Gıyaseddin Keyhüsrev'e, Konya'dan ayrıldıktan sonra İstanbul'a gitmek üzere yola çıktığında uğramak zorunda kaldığı⁶ yörelerde hüküm süren Selçuklu Melikleri'nin takdim ettiği oldukça zengin armağanlar da örnek olarak gösterilebilir. Elbistan Meliki Mugiseddin Tuğrulşah, 100 bin adet sikke, 30 katır, 30 seçkin at, 50 deve, 20 köle, 10 cariye ile çeşitli cinste eşya ve kumaş hazırlayarak, hazinedarları vasıtasıyla sâbık Sultan'a gönderince⁷, I. Gıyaseddin Keyhüsrev de, Melik Mugiseddin'e altın işlemeli bir cübbe, şahane bir kemer ve sultanlara yaraşır bir külahtan oluşan kıymetli armağanlar vermiştir⁸.

Malatya Meliki Muizzeddin Kayserşah'ın ise, hareminden çıkardığı 50 bin dinar değerindeki bir gerdanlık ile gümüş para, at, katır, deve, köle ve cariyelerden oluşan armağanlarına⁹ sâbık Sultan, hil'at ve kaynağımızın adını vermediği çeşitli armağanlar ile mukabelede bulunmuştur¹⁰.

Diğer taraftan, I. Alaeddin Keykubad 1228'de Mengücekoğulları'nın hüküm sürdüğü Erzincan'ı zapt ettikten sonra, siyasî ihtiraslara kapılmış olan amcası Mugiseddin Tuğrulşah'ın oğlu Rükneddin Cihanşah'a ait beldelerin bir kısmını da ele geçirmesi üzerine Erzurum sahibi Melik Rükneddin Cihanşah, emirlerinden birini

⁴ *İbn Bibi*, 88; Türkçe terc., I, 108. Bununla beraber I. Gıyaseddin Keyhüsrev ikinci kez tahta çıktıktan bir müddet sonra yeğenini hapsedirmiş ve öldürtmüştür. Bkz. Gregory Abû'l-Farac (Bar Hebraeus), *Abû'l-Farac Tarihi*, II, İngilizceden Türkçeye ter., Ömer Rıza Doğrul, Ankara 1987, 2. Baskı, 486.

⁵ *İbn Bibi*, 615; Türkçe terc. II, 142; Turan, *Türkiye Tarihi*, 475. Ancak IV. Kılıçarslan, daha sonra Borgulu (Uluborlu)'da ikâmete mecbur edilmiştir.

⁶ Tahtını kardeşine terkettikten sonra Akşehir yoluyla İstanbul'a gitmek üzere hareket eden Gıyaseddin Keyhüsrev, Konya'nın Ladik köyüne geldiğinde köy halkının saldırısı ve yağma hareketi karşısında yolunu değiştirerek Larende'ye yönelmek zorunda kalmıştır. Krş. *İbn Bibi*, 36; Türkçe terc. I, 56-57.

⁷ *İbn Bibi*, 40-41; Türkçe terc. I, 59.

⁸ *İbn Bibi*, 41; Türkçe terc. I, 59-60.

⁹ *İbn Bibi*, 42-43; Türkçe terc. I, 61.

¹⁰ *İbn Bibi*, 43; Türkçe terc. I, 61.

altından, mücevherden, attan, tacdan, muhtelif yerlerde imâl edilmiş kıymetli elbiselerden, Kıpçak, Hitay ve Keşmirli köle ve cariyelerden, cins atlardan ve katırlardan, hörgüçlü develerden ve çeşitli koku maddeleriyle yüklü, bir hazine değeriindeki armağanları Sultan'a göndererek itaatini bildirmiştir¹¹.

Daha sonra yine Türkiye Selçuklu hükümdarına tâbiyet hususunda tereddüd eden, ancak Yassıçemen savaşından sonra Melik Eşref'in de onun affedilmesi hususunda şefaât dilemesi üzerine Sultan I. Alaeddin Keykubad, Melik Rükneddin Cihanşah'a, affedildiğine dair bir "aman yüzüğü" verdikten sonra, kıymetli bir hil'at, bir çok altın ve özel bir at göndermiştir¹².

Emirler, elde edilen galibiyetlerden sonra, savaş sırasında gösterdikleri yararlılıklar ölçüsünde, Sultanların iltifatına ve armağanlarına mazhar olmuşlardır. Mesela Sinop'un fethinden sonra Sivas'a gelen Sultan I. Keykavus'un, savaşın zahmetini çekmiş olan emirlere ve beylere hil'at vermesi¹³, Alara Kalesi'nin fethedilmesinden sonra I. Alaeddin Keykubad'ın, Antalya'ya varınca emirlerin ileri gelenlerine şahane hil'atlar ve hediyeler dağıtması¹⁴ buna örnek olarak gösterilebilir.

Aynı şekilde, Kahta ve Çemişkezek kalelerinin fethinden sonra I. Alaeddin Keykubad, sübaşı ve diğer büyük emirler için özel hil'atlar, soylu atlar¹⁵; Suğdak Seferi sonrasında Melikü'l-Ümera Hüsameddin Çoban ile diğer ileri gelen komutanlara seçkin hil'atlar ve kıymetli armağanlar göndermiştir¹⁶. II. Gıyaseddin Keyhüşrev'in, Babai Ayaklanması'nın bastırılmasından sonra emirlere hil'atlar, mallar, mülkler ve hediyeler vermesini¹⁷ de bu gruba dahil edebiliriz.

I. Keykubad'ın, Konya ve Sivas Kaleleri'nin yapımından sonra, emeği geçen emirlere makam ve mevkiine göre kıymetli hediyeler ve nefis hil'atlar vermesi¹⁸, savaşlarda elde edilen başarıların dışında, yaptıkları diğer hizmetlerden dolayı da emirlerin, Sultanların iltifatlarına ve armağanlarına mazhar olduklarının bir göstergesidir.

Vaktiyle devlete önemli hizmetlerde bulunan Kemaleddin Kamyar'ın görevden alınmasından sonra içine düştüğü zor durumu bizzat müşahade eden Sultan'ın, onun gönlünü almak için verdiği özel bir hil'ati, bin dinarı, 5 palanlı katırı, 10 eyerli ve

¹¹ *İbn Bibi*, 36; Türkçe terc, I, 368-369.

¹² *İbn Bibi*, 410; Türkçe terc, I, 413.

¹³ *İbn Bibi*, 154; Türkçe terc, I, 175.

¹⁴ *İbn Bibi*, 269; Türkçe terc, I, 269.

¹⁵ *İbn Bibi*, 282, 289; Türkçe terc, I, 299, 305.

¹⁶ *İbn Bibi*, 331; Türkçe terc, I, 343. Yassıçemen zaferi ve müteakiben Doğu'da elde edilen başarılarından sonra I. Alaeddin Keykubad, bütün itibarlı kişilere, ordu emirlerine, askerini seçkinlerine ve dergahın hademelerine türlü nimetler, bağışlar, ilave makamlar vermiştir. Krşr., *İbn Bibi*, 412; Türkçe terc, I, 414.

¹⁷ *İbn Bibi*, 504; Türkçe terc, II, 53.

¹⁸ *İbn Bibi*, 256; Türkçe terc, I, 274.

başlıklı atı ve 5 köleyi¹⁹ de, Sultan'ın emirlere verdiği armağanlar sınıfına dahil etmek mümkündür.

Kalame aldıkları eserler, ya da hizmetleri karşılığında gerek Sultanların, gerekse devlet adamlarının armağan verdiği meslek sahibi kimseler arasında alimler ve şairler de bulunmaktadır. Türkiye Selçuklu Devleti'nde vezirlik de yapan Muhammed b. Gazi, bir takım hikayeleri toplayarak yazdığı "Ravzat ul-'ukûl" adlı terbiyevi eserini, Rükneddin Süleymanşah adına telif edip ondan ihсанlar görürken²⁰, Zahiruddin Faryabi'ye de yazmış olduğu kasideye karşılık olarak 2 bin Sultanî dinar, 10 baş at, 10 baş katır, 12 hörgüçlü deve, 5 köle ve 5 güzel yüzlü Rum cariyeye, altın işlemeli, atlas, pamuklu, vb. kumaşlarından oluşan 50 takım elbiseyi armağan olarak gönderdiğini, I. İzzeddin Keykavus'un, Hüsameddin Salar'ın kızının Musul'dan yazıp gönderdiği kasidenin her beyti için 100, toplamı 72 beyit olduğu için 72.000 dinarın, kasideyi getiren postacı vasıtasıyla Hüsameddin Salar'ın kızına gönderilmesini emrederken, kasideyi getiren postacıya da hil'at, binek hayvanı ile iki bin dinarın armağan olarak verildiğini İbn Bibi nakletmektedir²¹.

Aynı şekilde, I. Alaeddin Keykubad adına kaleme aldığı "Mirsadü'l-İbad" adlı eserini Sultan'a sunan Necmeddin Razi²², Sultan'ın ilgi ve iltifatına mazhar olmuş, kitabın her harfi karşılığında kendisine ödeme yapılmıştır²³.

Kaynağımızın müellifinin, I. Alaeddin Keykubad'ın boynunda çıkan yarayı iyileştiren Tabib Vasil'e, emirlerin, hatunların ve harem görevlilerinin verdikleri hediyelerden oluşan servet ve zenginliği ifadeye güçlük çekmesinden²⁴ anlaşılıyor ki, tabiblere karşı da oldukça cömert davranılmaktadır.

Nikah kıyan kadılara armağan verilmesi de oldukça sık görülen bir hadisedir. Sultan I. İzzeddin Keykavus'un, Erzincan Meliki Fahreddin Behramşah Davud'un kızlarından biriyle nikahını kıyan Kadı Şerefeddin'e, Sultan tarafından altın, hil'at, çok miktarda elbise, sıkı bağlanmış at ve katırla birlikte, köle ve cariyeyi armağan etmiştir²⁵. Ayrıca düğün merasimi ve eğlenceler bittikten sonra da Sultan, 500 hil'ati, 700 bin dirhem gümüş akçeyi, tam takımli 100 atı ve 100 katırını, türlü elbise ve

¹⁹ *İbn Bibi*, 272-273; Türkçe terc, I, 290.

²⁰ Ahmet Ateş, "Hicri VI.-VIII. (XII-XIII.) Asırlarda Anadolu'da Farsça Eserler", *Turkiyat Mecmuası*, VII-VIII, cüz 2, İstanbul 1945, 104-106. Turan, *Türkiye Tarihi*, 241.

²¹ *İbn Bibi*, 62, 122-127; Türkçe terc, I, 82, 142-147.

²² Şeyh Abdullah b. Muhammed: Necmeddin Daye adıyla meşhur (ölm. 1247) büyük mutasavvıflardandır. Bkz. Fuad Köprülü, *Türk Edebiyatında ilk Mutasavvıflar*, Ankara, ty. 6. Baskı, s.202, dpn. 26.

²³ *İbn Bibi*, 234, 720; Türkçe terc, I, 253, II. 230.

²⁴ *İbn Bibi*, 297; Türkçe terc, I, 313.

²⁵ *İbn Bibi*, 178; Türkçe terc, I, 196.

kumaşlarla yüklenmiş olan 200 atı ve katırı, haznedarları ve ahır eminlerini Emir-i Meclis'in gözetimi altında Kadı Şerefeddin'e göndermiştir²⁶.

Diğer taraftan Türkiye Selçukluları'nda, kendisinden davacı olanlar ile Sultan arasındaki davayı gören mahkemenin kadısına, o günkü görevi dolayısıyla kıymetli bir hil'at ve sıkı bağlanmış bir katırın armağan edilmesi geleneği, I. Alaeddin Keykubad'ın saltanatının ortalarına kadar devam etmiştir²⁷.

Ortaçağ'ın önemli mesleklerinden biri de, bilindiği üzere müneccimlik idi. II. Kılıçarslan da, devrin hükümdarları gibi müneccimlere inanmakta ve maiyyetinde müneccimler bulundurmaktaydı. Devrin müneccimleri, 1186 yılında Nuh Tufanına benzer bir tufanın kopacağı kehanetinde bulunduğu anda, müneccimlerden biri böyle bir olayın olmayacağını savunmuş ve nitekim herhangi bir felaket vuku bulmamıştır. Tufan olmayacağını söyleyen müneccimi huzuruna çağıran II. Kılıçarslan'ın, bunu nereden bildiği sorusuna "Yer yüzünü tufan kaplayacak olursa beni tenkid edecek bir kimse hayatta kalmaz. Olmazsa ben doğruyu söylemiş olduğum için ayrıca mükafat görürüm" şeklinde cevap veren müneccime hediye vermesi²⁸, zaman zaman müneccimlerin de Sultanlar'ın hediyesine mazhar olduğunu göstermektedir.

Selçuklu Sultanları'nın ve devlet adamlarının gerek müslim, gerekse gayrimüslim din adamlarıyla oldukça sıkı münasebetler içinde olduğu görülmektedir. Cami, medrese, hankâh, zaviye, vb. kurumlara çeşitli vesileler ile bağışlarda ve ihsanlarda bulunulmuştur. Ahmed Eflaki, zamanın sultanları ve ileri gelenleri arasında adet olduğu üzere, Sultan I. Alaeddin Keykubad'ın da, Mevleviler'e para ve eşyalardan oluşan çeşitli hediyeler gönderdiğini kaydetmektedir²⁹. Bilhassa Muineddin Pervane'nin, (Hz.) Mevlana ile münasebetlerinin oldukça sıkı olduğu, (Hz.) Mevlana'nın müridlerine ikibin dinara yakın bağışta bulunmasından, bilginlere, şeyhlere ve salihlere gümüş paralar vermesinden, Konya'da bulunan bütün yetim ve fakirlere elbiseler ve gömlekler yaptırmasından³⁰ da anlaşılmaktadır. Ayrıca Pervane, Fahreddin İraki'ye de kendi adını taşıyan bir hankâh (Hanekâh-ı Pervane) inşâ etmiş, ona sürekli ihsanlarda bulunmuştur³¹.

²⁶ *İbn Bibi*, 181-182; Türkçe terc. I, 200.

²⁷ Bu mahkeme yılda bir kez uygulanır ve Sultan, davacı veya davacılar ile soruşturma yerinde davanın sonucunu ayakta beklerdi. Krş. *İbn Bibi*, 94; Türkçe terc. I, 114.

²⁸ *Abû'l-Farac*, 439.

²⁹ Ahmed Eflaki, *Menakübü'l-Arifin*, nşr. Tahsin Yazıcı, I, 2. Baskı Ankara 1976, 29, 46, 101, 107, 218, Türkçe terc. Tahsin Yazıcı, *Ariflerin Menkibeleri*, I, İstanbul 1989, 26, 46, 106-107, 114, 237.

³⁰ *Eflaki*, I, 159; Türkçe terc. I, 171; Aydın Taneri, *Türkiye Selçukluları Kültür Hayatı*, Konya 1977, s. 65-66.; Turan, *Türkiye Tarihi*, 524; Pervane'nin, (Hz.) Mevlana ile münasebetleri için ayrıca bkz. *Mektubât-ı Mevlana Celaleddin*, nşr. Feridun Nafiz Uzluk, İstanbul 1356, 32, 35, 64, 68, 72, 86, 89, 93, 101.

³¹ Turan, *Türkiye Tarihi*, 524.

Türkiye Selçuklu Sultanları tarafından kendilerine tam bir güven ortamı hazırlanan ve istedikleri gibi hayatlarını düzenleyen gayri müslim halk ve din adamları da zaman zaman Sultanların iltifatına mazhar olmuştur. Bilindiği gibi II. Kılıçarslan, 1181'de Malatya'ya geldiğinde Süryani Mihail'e bir âsâ ve yirmi altın dinardan başka "havari St. Petrus'un hatıralarını taşıyan inci işlemeli saf altından bir haç"³² aramağan etmiştir.

Devletler arasında diplomatik ilişkilerin kurulmasına, ticari ve kültürel temasların artmasına yardımcı olan elçilerin, hemen her zaman hoş tutulmasına gayret edilmiştir. Diğer Türk devletlerinde olduğu gibi Türkiye Selçukluları'nda da merasimle kabul edilen elçilere, genellikle karşılama merasimi ya da dönüş hazırlığı sırasında armağanlar verilmekteydi.

Sultan olma iddiasıyla harekete geçen Alaeddin Keykubad tarafından Kayseri'de kuşatılan I. İzzeddin Keykavus, Alaeddin Keykubad'ın müttefiki olan Ermeni prensi Leon'a, Celaleddin Kayser vasıtasıyla kuşatmadan çekilmesi teklifini götürmüştü. Leon ile Celaleddin Kayser arasında yapılan görüşmelerin olumlu sonuç vermesi üzerine varılan anlaşmanın teyid edilmesi için Sultan I. Keykavus'un huzuruna gönderilen Ermeni prensinin elçisine hil'at armağan edilmiştir³³.

Yine I. İzzeddin Keykavus, I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in nâşının nakliyle ilgili olarak gelen Bizans elçisine, İmparatora gönderilen hediyelerin, yani mücevherler, amberler, köleler, cariyeler, altın işlemeli taslar, altın sırmalı ve atlas melikî ve madeni elbiseler, görkemli atların iki katının armağan olarak verildiğini kaynağımız nakletmektedir³⁴.

I. Alaeddin Keykubad'ın, Hilafet makamından kendisine elçi olarak gelen Suhreverdi'ye, oldukça değerli armağanlar verdiği görülmektedir. Yapılan görüşmelerin tamamlanmasından sonra geri dönüş hazırlığı yapan Suhreverdi'ye, Emir Celaleddin Karatayî ve Melikü'l-Ümera Necmeddin Ebu'l-Kasım Tusî vasıtasıyla 7 bin altın, 5 bin dinar, beş yüzlük, yüz ellilik ve yüzlük miskaller halinde basılmış olan Alai sikkesi, eşya yüklü katırlar, Arap ve iğdiş atlar, Rum köleler, elbise dolu sandıklardan oluşan hediye gönderilmiştir³⁵.

I. Alaeddin Keykubad, Hilafet makamından kendisine elçi olarak gelen Muhyeddin İbn el-Cevzi³⁶ ile maiyyetindekilere ise, 50 bin sultanî akçe, 100 kat

³² Süryani Mihail, *Vekayinâme*, 263-264; Osman Turan, *Türk Cihan Hakimiyeti Mefkuresi Tarihi*, II, İstanbul 1990, 6. Baskı, 480.

³³ *İbn Bibi*, 117; Türkçe terc, I, 138.

³⁴ *İbn Bibi*, 132; Türkçe terc, I, 153; Georgios Akropolites, *Historia*, Almanca terc. Wilhelm Blum, *Die Chronik*, Stuttgart 1989, 76-77

³⁵ *İbn Bibi*, 233-234; Türkçe terc, I, 252, *Eflaki*, I, 46; Türkçe terc. I, 46.

³⁶ Bağdat kadısı ve Buşriyye medresesinin müderrisi idi. Moğolların şehri kuşatması sırasında Halife tarafından Hülagu'ya elçi olarak gönderilmiş, Bağdat'm düşmesinden sonra (1258) da devletin ileri gelenleriyle birlikte katledilmiştir.

kıymetli ve nefis elbiseyi, eyerli ve başlıklı 5 rahvan katırı, eyer ve dizginli 5 iğdiş atı, yakışıklı 5 Rumî köleyi, 30 nefis hil'atı ve 30 bin dirhem gümüşü hediye etmiştir³⁷.

Moğol tehlikesine karşı birlikte hareket edilmesi gereğine inanan Selçuklu Sultanı, bu maksatla Celaleddin Harezmsah'a mektup ve elçiler göndermiş, onun gönderdiği elçileri de kabul etmiştir³⁸. Celaleddin Harezmsah'ın elçisi kadı Mucireddin, I. Alaeddin Keykubad'ın huzuruna çıkıp, elçilik vazifesini yerine getirdikten sonra, kendisine tahsis edilen odasına çekildiğinde, Sultan, attan, katırdan, erkek köleden ve elbiseden meydana gelen çok miktarda hediyeyle, hamam giderinin ve diğer görev dışı harcamalarının karşılığı olarak ona her gün 2 bin dinar verilmesini buyurmuştur. Ayrıca, geri dönüş vakti geldiğinde de Sultan, kadı Mucireddin ve maiyyetine devlet hazinesinden 10 bin Sultanî altın, 30 bin dirhem, 5 rahvan katır, 10 iğdiş at, 10 Kıpçak, Rum ve Rus köle, yine aynı milletten 10 cariyeye, yüksek, orta ve düşük boylardan meydana gelen 20 hil'atı armağan etmiştir³⁹.

Ayrıca Mogol tahakkümünün hüküm sürdüğü yıllarda Selçuklu devlet adamlarının, gerek Mogol hanlarının şiddetinden çekindiklerinden, gerekse kendi çıkarları doğrultusunda Hanlık makamından kararlar çıkarabilmek amacıyla, Mogol elçilerine zengin armağanlar verdikleri görülür. Mesela Taceddin Mutez'in, gördüğü soğuk muamele karşısında elçilerle birlikte Sultan Rükneddin'in katına vardığında, Pervane Muineddin Süleyman'ın onlara zengin armağanlar sunmasını ve onları memnun etmeye çalışmasını örnek olarak verebiliriz⁴⁰.

Selçuklu Sultanları'nın, zor durumlardan kurtulduklarına inandıklarında ve kendilerine sevindirici bir haber getirildiğinde, memnuniyetlerini verdikleri çeşitli armağanlar ile de göstermişlerdir. I. İzzeddin Keykavus'un Sinop seferi sırasında Kir Aleksî'nin yakalandığı haberini getiren haberciye çeşitli mallar ve hil'at⁴¹; I. Alaeddin Keykubad'ın Doğu Anadolu'da Cemaleddin'in Gürcülere karşı zafer kazandığını bildiren müjdeciyeye de mücevher ve altınlar hediye ettiği⁴² görülür.

Kayseri'de tahta çıkan, ancak Sultan olma iddiasıyla harekete geçen Alaeddin Keykubad tarafından kuşatılan I. İzzeddin Keykavus, Celaleddin Kayser'in de çabalarıyla bu zor durumdan kurtulduktan sonra emirlere ve askerlerine verdiği hil'atlar ve bağışlar⁴³ ile daha sonra ise Alaeddin Keykubad'ın Alaiye kuşatması devam ederken kalenin fethedileceğine dair gördüğü rüya üzerine gazaya katılmış olan

³⁷ *İbn Bibi*, 261; Türkçe terc, I, 279.

³⁸ I. Alaeddin Keykubad ile Celaleddin Harezmsah arasında teati olunan hediyeler için bkz. Mehmet Ersan, "Türkiye Selçuklularında Hediye ve Hediyeleşme P", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XIV, İzmir 1999, 71

³⁹ *İbn Bibi*, 370-371; Türkçe terc, I, 377.

⁴⁰ Aksarayî, *Müsameretü'l-Ahbar*, nşr. Osman Turan, Ankara 1944, 65-66, Türkçe terc, 155.

⁴¹ *İbn Bibi*, 149; Türkçe terc, I, 170.

⁴² *İbn Bibi*, 423-424; Türkçe terc, I, 424.

⁴³ *İbn Bibi*, 118-119; Türkçe terc, I, 139.

fakirlere ve düşkünlere yüz baş sığır, bin baş koyun ve onbin dirhem gümüş dağıttırmasını⁴⁴ da bu gruba dahil edebiliriz.

Bilindiği gibi, kişilerin ve toplumların hayatında önemli bir yeri olan düğünler, taraflar arasında, çok çeşitli hediyelerin verilmesine vesile teşkil etmektedir. Sultanlar da gerek kendileri, gerekse çocukları için kız isterken gönderdikleri elçileri, karşı tarafa hediyelerle birlikte gönderirlerdi. Bilhassa bir takım siyasî düşüncelerden hareketle komşu devlet, beylik veya melikler ile akrabalık tesisi yoluna giden sultanların, düğün merasimleri boyunca karşı tarafa çeyizin dışında önemli miktarda armağan gönderdiği görülmektedir. Mesela, Erzincan Meliki Melik Fahreddin Behramşah Davud'un kızlarından birine talip olan I. İzzeddin Keykavus, Melik Fahreddin'e oldukça kıymetli armağanlar gönderirken⁴⁵, Eyyubîler'den Melik Eşref'in kız kardeşine talip olan I. Alaeddin Keykubad, zarif taçlardan, kakmalı bileziklerden, altın halhallardan, kıymetli elbiselerden, seçkin cariyelerden, soylu atlardan, Horasan ve Irak işi kaplardan, yük develerinden oluşan armağanları Şam'a göndermiştir⁴⁶.

Gürcü Melikesine talip olan II. Gıyaseddin Keyhüsrev ise, müstevfi Şihabeddin Kirmanî'yi, süs eşyaları ve kıymetli hediyeler ile yola çıkarmış⁴⁷, Gürcü Melikesi'nin gelin olarak gelmesi şerefine Emirlere ve ileri gelenlere renkli elbiseler, seçkin ve değerli armağanlar verilmiştir⁴⁸.

"Moğol emirleri, sanatlarını göstermek için usta sanatkarların her diyardan gelip Sultan'a hediye olarak getirdikleri bir kaç bıçağı Sultan'ın kemerinde asılı olarak görünce bakmak için kınından çıkardılar"⁴⁹ kaydı bazı sanatkarların sanatlarını göstermek maksadıyla Sultanlara kendi imâl ettikleri malları hediye olarak sunduklarını göstermektedir.

Bunlardan başka, Selçuklu devlet adamlarının birbirleriyle hediyeleşmesi söz konusudur. Sadeddin Köpek, Hüsameddin Candar'a itimad etkin etmek için ona atlar, elbiseler, altınlar, köle ve cariyeler hediye ederken⁵⁰, Kazvinli Sahib Fahreddin Konya'ya geldiğinde şehrin ileri gelenleri, Kazvinî'nin ziyaretine gittiklerinde ona elbiselik kumaş, bal mumu, şeker ve kuzuyu hediye olarak götürmüşlerdir⁵¹. Aynı şekilde Ebu Bekr İbnü'l-Zeki, Emir Seyfeddin'e kurban bayramı vesilesiyle gönderdiği mektupta bir kaç beyit şiir yazmış ve hediye olarak göndermiştir. Kutlama, selam ve hürmet ifadelerini içeren on beyitlik Arapça bir şiirle başlayan mektupta, bayramlarda

⁴⁴ *İbn Bibi*, 243; Türkçe terc. I, 262.

⁴⁵ *İbn Bibi*, 174-175; Türkçe terc. I, 193-194.

⁴⁶ *İbn Bibi*, 294; Türkçe terc. I, 310.

⁴⁷ *İbn Bibi*, 483; Türkçe terc. II, 37.

⁴⁸ M. Brosset, *Histoire de la Georgie I*, Petersburg 1879, 502, 524, 525, 578; *İbn Bibi*, 484-485; Türkçe terc. II, 38.

⁴⁹ *İbn Bibi*, 648; Türkçe terc. II, 168.

⁵⁰ *İbn Bibi*, 480-481; Türkçe terc. II, 34.

⁵¹ *Anonim Selçuknâme*, nşr, 75; Türkçe terc. 52,

“çakerân zümresi”nin kendi “Mahdum”larına hediye götürüp, tazimde bulunmalarının eski bir töre olduğu zikredilmekte, bu cümleden olarak kendisinin de “o Hazret”e hediye olarak bir kaç beyit şiir gönderdiği ifade edilmektedir⁵².

Selçuklu devlet adamları ve ileri gelenleri de zaman zaman Sultanlar’a armağanlar sunmuşlardır. I. İzzeddin Keykavus, tahta çıktığında, beylerin imkanları ölçüsünde Sultan’a attan, katırdan, köleden, altın kesesinden ve başka bazı kıymetli eşyalardan oluşan armağanlar sunmaları⁵³; yine I. Alaeddin Keykubad’ın Konya’da tahta çıkmasından sonra emirlerin ve ileri gelenlerin, kendi imkanı ölçüsünde makamına, mevkiine, gücüne, kuvvetine göre mücevher, elbise, altın, gümüş gibi eşyalardan, kölelerden, cariyelerden, hızlı koşan atlardan oluşan çeşitli armağanlar sunmaları⁵⁴, cülus merasimlerinin devlet ileri gelenlerinin Sultan’a hediye sunmasına vesile teşkil ettiğini göstermektedir.

Sultan I. Keykavus, Kayseri’den Aksaray’a geldiğinde, buranın ileri gelenleri ve iğdişlerinin sultanı karşılayıp, kıymetli hediyeler sunmaları⁵⁵, aynı şekilde Konya’nın itibarlı kimseleri, ileri gelenleri ve ahileri, müzisyenleri mehter takımı, Obruk’da karşılayıp, saygı ve sevgi gösterisinde bulunarak Sultan’ı şehre getirip saltanat makamına oturtuktan sonra, ayak bastı vergisi (resm-i kudum) olarak 100 bin dirhem, 5 bin dinar altın, 100 kat altın işlemeli giysi her cins ve renkten 50 kat elbise, her renkten 150 top tam boy atlas kumaş, 30 baş at, 20 baş katır ve 50 hörgüçlü deveyi de hediye olarak sunmaları⁵⁶, daha sonra I. Alaeddin Keykubad, tahta çıkmak üzere Konya’ya girerken Obruk mevkiinde kendisini karşılayan halkın, Sultan’ın şerefine süslenmiş koçlar ve sığırlar kurban edip, saç ve peşkeş olarak, altın ve gümüş saçmaları veya hediye etmeleri⁵⁷ halktan kimselerin de tahta cülus vesilesiyle Sultanlar’a hediye sunabildiklerini göstermektedir⁵⁸.

Elde edilen başarılarından sonra düzenlenen eğlenceler de Sultanlar’a çeşitli armağan sunulmasına imkan vermektedir. Mesela 1216 yılında Kilikya Ermeni Kralı Leon üzerine yapılan seferden sonra düzenlenen eğlence meclisini müteakiben huzura gelen memurların sundukları hediyeler arasında bilhassa çiçeklerin mevcudiyeti ilgi çekicidir. Kaynağımızın “padişahın sarayının balkonu (eyvan) ilkbahar bahçesinin

⁵² Abu Bakr İbn al-Zaki, *Ravzat al-Kuttab va Hadikat al-Albab*, Yayınlayan Ali Sevim, Ankara 1972, 103-104.

⁵³ *İbn Bibi*, 113; Türkçe terc, I, 134.

⁵⁴ *İbn Bibi*, 219-220; Türkçe terc, I, 237-238.

⁵⁵ *İbn Bibi*, 120; Türkçe terc, I, 140.

⁵⁶ *İbn Bibi*, 120; Türkçe terc, I, 140.

⁵⁷ *İbn Bibi*, 215; Türkçe terc, I, 232.

⁵⁸ Melik Alaeddin Keykubad’ın taht mücadelesini kaybettikten sonra Ankara kalesine sığınmasından ve kendisini burada kuşatan kardeşine teslim olmasından sonra, Ankara halkının I. İzzeddin Keykavus’un huzuruna çıkarak altın keselerinden, gösterişli atlardan, rahvan katırlardan, kölelerden meydana gelen hediyeler sunmuşlardır. Bkz. *İbn Bibi*, 139; Türkçe terc, I, 160.

rengini aldı”⁵⁹ ifadesinden anlaşılacağı üzere, Sultan’a sunulan armağanlar arasında çiçekler de önemli bir yer tutmaktadır.

Muineddin Pervane’nin Türkiye Selçukluları’nın idaresinde etkili olduğu dönemlerde, Pervane’den yetki ve izin alan Sahib Fahreddin Ali’nin, kendisine gönderilen mektubun cevabıyla birlikte bir kaç elbise, altın bir maşrapa, beşyüz altın (miskal) ve başka kıymetli eşyalardan oluşan armağanları, o sırada Kırım’da hayatını idâme ettirmek zorunda kalan sâbık Sultan İzzeddin’e göndermiş olmasını⁶⁰, vefa duygusunun bir ifadesi olarak kabul etmek mümkündür.

Alaeddin Keykubad’ın hizmetinden ayrılan Pervane Zahireddin İli, Niğde’ye gittiğinde, şehrin ileri gelenlerinin ve halkın gönlünü dinarlar ve hediyelerle fethettiği⁶¹; yine Emir-i Ahur Zeyneddin Başara’nın, Niğde’ye vardığında halkın ve seçkinlerin bağış ve ikramla gönlünü aldığı⁶² şeklindeki ifadelerden, zaman zaman devlet adamlarının armağanlar vermek suretiyle halkı kendine çekme yolunu seçtikleri anlaşılmaktadır. Diğer taraftan uzun yıllar devlete hizmet etmiş olan Fahrüddin Ali’nin, makam ve mevki sahibi olmalarına bakmaksızın makamına gelen herkese mallar, paralar, armağanlar dağıttığını nakleden kaynağımız⁶³, devlet adamlarıyla halkın ilişkileri hakkında bir fikir vermiş olmaktadır.

Sonuç olarak, devrin telakkisine göre hükümdarın ve devlet ileri gelenlerinin birbirlerine ve reyaya verdikleri hediyeler ve yaptıkları ihsanlar, işgal ettikleri makamın büyüklüğü oranında olduğu görülmektedir. Hanedan mensuplarının birbirine verdikleri armağanlar arasında bilhassa mücevher, at, kumaş, köle, cariyeye ve çeşitli hayvanlar dikkat çekerken, emirlere verilen armağanlarda ise hil’at ve at öne çıkmaktadır. Alim, şair, tabib, din adamları ve elçilere verilen armağanlarda ise paramın yanında kumaş, at, katır, deve, köle, cariyeye ağırlık kazanmaktadır.

⁵⁹ *İbn Bibi*, 161; Türkçe terc. I, 182.

⁶⁰ *Aksarayî*, nşr., 92-93, Türkçe terc. 176. *İbn Bibi*, 653; Türkçe terc. II. 173; *Baybars Tarihi*, Türkçe terc. M. Şerefüddin Yaltkaya, İstanbul 1941, 32-33.

⁶¹ *İbn Bibi*, 118-119; Türkçe terc. I, 139.

⁶² *İbn Bibi*, 119; Türkçe terc. I, 139.

⁶³ *Aksarayî*, nşr. 64, Türkçe terc., 153-154.